

Прилози

ЧЕТИРИ ПРИЛОГА ЗА ИСТОРИЈУ ЦРНЕ ГОРЕ У XVI И XVII ВИЈЕКУ

МЈЕРЕ ПРЕДУЗИМАНЕ У КОТОРУ У ВЕЗИ СА ПРИПРЕМАМА СКАДАРСКОГ И БОСАНСКОГ САНЦАК-БЕГА ЗА НАПАД НА ЦРНУ ГОРУ 1519 ГОДИНЕ

Од 1514 до 1528 године Црна Гора је претстављала засебан санџакат, а њен санџак-бег за читаво ово вријеме је био Скендер-бег, потурчени син Ивана Црнојевића, кога је султан Бајазит II поставио на тај положај чим је основао Црногорски санџакат. Султан, коме су расположење Црногораца према Турцима и отпор који су они од самог почетка пружали турским властима били добро познати, мислио је да ће давши управу над Црногорцима у руке човјека њиховог рода, а, као потурице, његовог потпуног повјерења, најопортунције ријешити питање владања над Црном Гором. Он се, међутим, преварио, јер су Црногорци осјећали већу мржњу према свом отпаднику него према било којем правом Турчину. Револт Црногораца према Скендер-бегу био је потенциран нарочито његовим настојањима да спроведе исламизацију Црне Горе. Ни својим плановима о проширењу граница Црне Горе, у складу са атрибуираном титулом „санџак-бег црногорски и приморски и свој диоклецианској земљи господин“, није могао стећи наклоност и подршку Црногораца, који су били свјесни тога да би проширење Црне Горе значило уствари проширење турске царевине. На отпор Црногораца Скендер-бег је одговарао врло драстично и крваво. Али, пошто је располагао недовољно jakim снагама, није могао учврстити своју власт у Црној Гори, у којој је владала крајња непокорност турској власти и, може се рећи, скоро потпуно безвлашће, ако не константно, а оно свакако у извјесним периодима постојања Црногорског санџаката, кад су таласи отпора Црногораца попримали изразито јаке размјере.

О јачини црногорског отпора Скендер-бегу и о његовој немоћи да се том отпору супротстави говоре неки документи које смо пронашли у Државном архиву у Котору, а који ће овдје бити први пут коришћени.

Први од ових докумената је писмо прокуратора и депутата которског грађанског сталежа упућено 10 децембра 1519 године посланицима которских грађана који су се налазили на путу за Венецију, гдје су имали да заступају интересе грађанског стале-

жа у спору са которским племством. Ово писмо у нашем преводу гласи:

Поштовани братими,

Пишемо вам да бисмо вас обавијестили о ономе што се збило послје вашег одласка из Котора. Првог овог мјесеца стигоше два курира са Порте са султановим и баиловим писмима која садрже изричита наређења да сви Црногорци који се налазе на подручју Будве, Бара и Улциња морају бити ухваћени и предати Турцима. Прекјуче је ухваћен један Бјелица који се налази у затвору. Пошто су Црногорци за ово сазнали, не долазе више у подручје Котора, а ми се осјећамо као да смо у опсади јер не доносимо никаквих животних намирница. Јуче је стигао један гласник из Бара и донио је вијест да се скадарски санџак-бег налази у Мркојевићима,¹ а да се босански санџак-бег спрема да са „много хиљада“ људи нападне и похара Црну Гору, али и поред тога Црногорци не врше припреме, нити пак хоће да вјерују да је то истина. Не знамо какав ће бити исход, али се уздамо у Бога да неће бити никаквог зла.

Овај наш величанствени провидур врши све потребне припреме настојећи да сачува которску околину. У ту сврху је задржао у овим водама галију сопракомита² господина Ивана Антуна Тајапијера, како би што боље обезбиједио которску околину и читаву провинцију. Сем тога, наредио је да се изradi план, као што је уобичајено, и да се подвоструче страже. Као што је било раније утаначено, племићи су давали за стражу три а грађани седам људи;³ од двојице заповједника стража једног су давали племићи а једног грађани, међутим они сада не пристају да буду три њихова а седам наших. Због тога смо упутили нашем Пресвијетлом Господству писмо, чији вам препис достављамо у прилогу. Ништа друго. Нека вам је препоручен грађански сталез Котора.

Прокуратори⁴

У Котору, 7 децембра 1519 године

Писмо које су прокуратори и депутати упутили дужду носи исти датум. И поред сличности садржине са горњим писмом, ипак га вриједи донијети:

Пресвијетли Дужде,

Дана првог овог мјесеца стигоше овдје два курира упућена од Порте са султановим писмима и са писмима величанственог баила. Такође су донијели нарочита наређења и налоге који се

¹ У близини Бара.

² Назив заповједника галије у млетачкој ратној морнарици.

³ Вјероватно да се ради о пропорцији, наиме да је на три племића долазило 7 грађана.

⁴ Државни архив у Котору (ДАК) — Управно-политички списи (УП), фасц. 203, бр. 145.

односе против Црне Горе, о чему ће, у то смо сигурни, Пресвијетло Господство бити подробније обавијештено од нашег величанственог провидура. Овај величанствени провидур је одмах почео вршити велике потребне припреме. Ми заиста одобравамо речене његове припреме, јер нам искуство у сличним случајевима који су се десили у прошлости у овим крајевима говори да су оне опортуне.

Пресвијетли Дужде, вјера и оданост овог Вашег веома вјерног народа ако дође до рата, што не дао Бог, неће ни у чему бити умањена, већ ће овај народ проливати крв и потпуно изгинути за част и увећање наше славне државе.

Пошто ће се пред Вашим Господством појавити наши братими посланици са молбама и оправданим захтјевима који се односе на добро и мирно живљење овог краја, понизно их препоручујемо Вашем Пресвијетлом Господству и молимо за праведну и брзу одлуку...⁵

У Котору, 7 децембра 1519 године

Прокуратори и депутати у име грађанског
сталежа Котора.⁶

Трећи докуменат је писмо прокуратора и делегата, такође упућено истим посланицима 10 јануара 1520 године. Ева га у нашем преводу:

Поштовани братими,

Писмом од 7 децембра, које смо по једном нарочитом куриру упутили у Дубровник, обавијестили смо вас о ономе што смо тада сматрали потребним. Сада ћемо вам описати оно што се касније десило. Од првог прошлог мјесеца све до сада Турци су се припремали за напад на Црну Гору. Јуче је стигла вијест да данас „морају дати битку“ (Neri vene la nova como ozi' dieno dar la bataia). Не знамо шта ће услиједити, али се ипак уздамо у Бога да неће бити никаквог зла.

Величанствени провидур је обавио обезбјеђење околине, а и овдје је извршио потребне припреме. Што се тиче стража, нијесмо могли постићи споразум са племићима у односу на заповједнике стража. Пошто је величанствени провидур сазнао за ово неслагање, одлучио је да не прави „план“ као и да се не одређују заповједници стража, већ је једноставно наредио да племићи морају дати сваке ноћи 16 људи а ми 32 човјека ради подвостручења стража. Пошто претпостављамо да су племићи у вези са овим наређењем већ писали својим посланицима (који се налазе у Венецији), обавијештавамо вас како бисте могли бити спремни ради одговарања пред Пресвијетлим Господством. По-

⁵ Изостављена је завршна формула јер је конвенционална.

⁶ ДАК — УП, фасц. 203, бр. 145.

⁷ Послије ријечи »оzi« слиједи ријеч »сек«, али је она прецртана.

што смо вашој разборитости повјерили пуна овлашћења, поступијте како вам буде изгледало најбоље.

Пошто, као што вјерујемо, будете добро завршили ову ствар, молимо вас да код Пресвијетлог Господства настојите, ако је могуће, издјејствовати повећање плате тумача, наглашавајући како је то могуће да један поштен човјек живи са 6 солада дневно, као и то да је ранија плата тумача износила 14 перпера (свакако мјесечно — Сл. М.).

Говорите му и о трговачкој роби која се довози са Леванта и кажите му да би требало дозволити да се и та роба може увозити у крајеве »sottovento«, као што је то било раније дозвољено.

Све ово што смо горе навели повјеравам вашој разборитости. Ништа друго вам не препоручујемо.

У Котору, 10 јануара 1520 год. Грађански сталез Котора⁸

Главни мовенс ове кореспонденције претставника которског грађанског сталеза са посланицима истог и са дуждем — иако тај мовенс није нарочито наглашен нити довољно објашњен — је питање рјешавања спора у вези са одређивањем људи за страже у Котору. То питање, које је једно од многих других на којима су се сукобљавали которски грађани са которским племићима, за нас на овом мјесту није од интереса. Наш интерес, међутим, побуђују споредни, узредни, предмети ове конверзације, а то су извјештавања о турским припремама за напад на Црну Гору и мјере које су млетачке власти у Котору предузимале у вези са тим турским припремама.

Иако су увој кореспонденцији од споредног значаја, не значи да тиме извјештаји о турским припремама за напад на Црну Гору губе од свог карактера вјеродостојности. Штавише, они одражавају једну спонтаност која скоро искључује, ако не и извјесну могућу хиперболичност, а оно, свакако, сумњу у то да ли се уопште радило о припремама Турака за напад на Црну Гору крајем 1519 године.

Да су се ове припреме у ово вријеме заиста вршиле, доказује неколико чињеница наведених у горњој кореспонденцији, које искључују евентуалност измишљених и алармантних вијести. А те чињенице, с обзиром на међусобну логичну повезаност, искључују могућност њихове нереалности. Да су децембра мјесеца заиста стигла у Котор писма упућена од султана и од млетачког посланика у Цариграду, сасвим убједљиво доказују наводи из писма прокуратора и депутата грађанског сталеза Котора упућеног дужду 7 децембра, наиме: „Такође су донијели нарочита наређења и налоге који се односе против Црне Горе, о чему ће, у то смо сигурни, Пресвијетло Господство бити подробније обавијештено од нашег величанственог провидура“. Ова наређења која су стигла у Котор свакако нијесу говорила о турским

⁸ ДАК — УП, фасц. 203, бр. 146.

припремама за напад на Црну Гору. То уствари нијесу могла ни бити наређења у правом смислу ријечи, већ само султаново тражење да млетачке власти не примају и не држе Црногорце на млетачкој територији. Баилова писма са „наређењима“ сигурно су садржавала препоруку намјеснику млетачке власти у Котору да удовољи султановом тражењу. Врло је вјероватно да је баило, ако је сазнао и за турске планове напада на Црну Гору, том истом приликом обавијестио которског провидура и о тим плановима. Може се претпоставити да је баш на основу таквих мјеродавних обавјештења которски провидур и почео припреме ради обезбјеђења подручне му територије. Мјере обезбјеђења и припреме које је он до 7 децембра извршио, а о којима говори писмо прокуратора посланицима од истог датума, указују на то да су се почеле вршити прије 6 децембра, када је „стигао у Котор гласник из Бара и донио вијест да се скадарски санџак-бег налази у Мркојевићима, а да се босански санџак-бег спрема да са много хиљада људи нападне и похара Црну Гору“.

У сваком случају, да которски провидур није имао потпуно тачна обавјештења о турским нападачким намјерама на Црну Гору, и о припремама у том смислу, не би подузео онакве мјере обезбјеђења млетачке територије. Приликом свих турских оружаних интервенција у Црној Гори млетачке власти у Котору су се плашиле и досљедно томе обезбјеђивале се како од турских тако и од црногорских упада на млетачко тло.

Нада прокуратора и депутата которског грађанског сталеза да се неће ништа зло десити не односи се на зло које би могло задесити Црногорце већ на њихово „уздање у Бога“ да би у случају да напад на Црну Гору услиједи млетачка територија ипак била поштеђена.

Један докуменат⁹ од 15 јануара 1520 године, у коме се сасвим узгредно каже да су „Црногорци до сада имали мало губитака“ (*El qual se ha resolto in pocho danno del Monte in fina mo (!)*), није довољан да нам послужи као доказ да је заиста овом приликом дошло до напада на Црну Гору, а још мање да бисмо на основу њега могли рећи о обиму и посљедицама тога напада.

Без обзира да ли је напад тада услиједио или не, документи које смо донијели потврђују наша горња тврђења да је, ако не константно, а оно свакако у извјесним периодима постојања Црногорског санџаката владала крајња непокорност турској власти у Црној Гори, чији је носилац био Скендер-бег Црнојевић, док је долазило до наведених султанових мјера против Црногораца и припрема да се врше напади на Црну Гору од стране сусједних санџак-бегова.

⁹ Исто, бр. 148.

МЛЕТАЧКЕ ВЛАСТИ У КОТОРУ САНКЦИОНИШУ ТУРСКУ ПРЕСУДУ ДОНЕСЕНУ У КОРИСТ ЊЕГУША 1619 ГОДИНЕ

Дана 12 јуна 1691 године которски ректор и провидур издао је један налог који у нашем преводу гласи:

Ми Марко Антун Контарини, ректор и провидур

Пошто смо „од стране и у име општине села Његуши, речени Дугодољани“ (per parte e nome del comun della villa de Gnegussi, detti Dugodogliani) замољени да им издамо „сходну потврду“, наређујемо теби, Иване Музача, као и твојим синовима и свим члановима твоје породице да убудуће ни ти ни нико од твојих синова не смијете ометати, грдити, вријеђати, ни на било који други начин узнемиривати било кога из речене општине његушке ни дјелима ни ријечима, нити пак дирати у њихове посjede, и то под пријетњом казне од 10 дуката, затвора, окова и галије према Нашем нахођењу. Ако, пак, полажеш нека права у односу на неког од њих, пошто дотичног или дотичне будеш позвао на суд, и пошто се будете појавили пред Нама, неће ти бити ускраћена правда.

У вјеру чега итд.

Дано у Котору 12 јуна 1619 године.

Мјесто печата св. Марка

Марко Антун Контарини, ректор и провидур

Помоћник канцелара (недостаје потпис)¹

По добијању овог налога Музача је позвао на суд „Леку Иванишева и другове из Његуша у име њиховог села“ (Ivan Ivanissev et compagni de Gnegusi a nome della loro villa), како гласи формулација судског позива, да, као „тужена странка, одговарају Ивану Музачи из Прчања“.

У вези с предњим позивом водила се пред которским судом, који су према одредбама Которског статута сачињавала три которска племића и млетачки намјесник у Котору, тојест ректор и провидур, као претсједавајући, расправа чији записник овдје доносимо у нашем преводу:

Дана 1 јула 1619 године

Пресвијетли Суд (L'Illustrissimo Reggimento) засједајући итд. — пошто је са једне стране саслушао господина Луку Мекса, као опуномоћника Ивана Музаче, који је тражио поништење налога од 12 јуна издатог на тражење тужене странке његовом клијенту „из разлога што његов клијент неће више вријеђати Његуше нити ће их сметати у њиховом посједу и из других ра-

¹ Државни архив у Котору (ДАК), Судско-нотарски списи (СН), књига 80, фасц. 34.

злога и узрока“; а са друге стране „тужене“ Његуше, преко њиховог адвоката господина доктора Паулина, који се успротивио и супротставио горњем захтјеву поништења налога и који је тражио да, с обзиром да су посједи тужених Његуша на турској територији, као и с обзиром да је спор који је настао између ових двију странака ту скоро ријешен у контрадикторном поступку пресудом у корист Његуша коју су донијели санцак и кадија, који су недавно били у Грбаљском Пољу, показавши притом пресуду написану на турском језику, као и с обзиром на „друге разлоге и узроке“, остане на снази речени налог — донио је одлуку којом се оснажује налог которског ректора и провидура, чија је садржина слједећа.²

Послије овог записника регистрован је налог од 12 јуна, који смо већ донијели.

Из овог записника као и из налога може се закључити само то да је спор Његуша и Ивана Музаче вођен око његушких посједа, вјероватно пашњака у близини млетачке границе. Таквих спорова је вођено више између млетачких поданика и Црногораца, и они су се углавном свршавали арбитражним поступком.

Овај спор о коме расправљамо, иако његов спорни објекат није јасно дефинисан, и изгледа да је сасвим безначајан, ипак претставља извјестан интерес с обзиром од кога и како је рјешаван и ријешен.

Свакако је занимљиво да су Његуши потражили санцака и кадију у Грбљу и да су од њих тражили да им обезбиједи права која им је угрожавао један млетачки поданик. Иако за ово вријеме није потребно доказивати постојање, поред формалне, и извјесне стварне турске власти у Црној Гори — истина, само у неким видовима — докуменат који овдје објављујемо је свакако један занимљив прилог изучавању обима и карактера турске власти у Црној Гори.

Заиста је штета што се уз записник расправе вођене пред которским судом не налази приложена турска пресуда коју су Његуши приказали суду; из ње бисмо сазнали више појединости. Иако немамо ту пресуду, ипак и из самог записника можемо закључити да је приликом суђења у Грбљу био присутан Музача или његов опуномоћник, јер то доказује тврђење адвоката Паулина: »... che la controversia tra esse parti vertente è stata ultimamente decisa in contradditorio dalli sanzacco e cadì...«. Свакако, да Музача или његов опуномоћник нијесу били присутни расправи, адвокат Паулини не би могао употријебити израз »decidere in contradditorio«, а да је Паулини тврдио истину, доказује чињеница да је суду била приказана турска пресуда са чијом се садржином сигурно упознао преко свог званичног тумача.

² ДАК — СН, књига 80, фасц. 33 и 34.

С обзиром да се радило о млетачком поданику према коме турске власти нијесу могле примијенити никакву санкцију, Његуши су турску пресуду 12 јула поднијели которском ректору и провидуру с молбом да је овај санкционише, преузимајући тако на себе гаранцију поштовања њених одредаба од стране Ивана Музаче. Да су Његуши, не само 1 јула пред которским судом приказали турску пресуду, већ да су је поднијели и которском ректору 12 јуна, као и то да је ректоров налог Музачи издат на основу ове турске пресуде, доказује и сама стилизација налога, из које се види да Његуши траже од которског ректора и провидура да им изда „сходну потврду“. Према томе овај ректоров налог је уствари акт о санкционисању турске пресуде донесене у Грбљу нешто прије 12 јуна 1619 године.

Мотивација адвоката Паулина на којој он заснива свој захтјев оснажења ректорског налога, наиме да се ради о посједима на турској територији и да је спор већ окончан пред турским судом, указује на могућност постојања раније праксе у сличним случајевима, више него на поштовање правне институције „forum rei sitae“ (потсудност суда, у овом случају државе, на чијој територији лежи некретнина).

Штурост и непотпуност записника о расправи вођеној 1 јула наводи нас на још једну напомену. Наиме, Музача, устајући против ректорског налога, сигурно је истакао — иако их суд није прихватио — неке умјесније приговоре који су у записнику обухваћени уобичајеном формулацијом „и из других разлога и узрока“, која формулација слиједи основни и главни разлог, јер у овом случају у записнику регистован као главни разлог: „с обзиром да их (Његуше) неће више вријеђати нити их ометати у посједу“, уствари је признавање раније кривице и обећање да се она неће поновити, а не никако аргуменат за поништење налога.

Чињеница да је которски суд — који је иначе често већином гласова доносио одлуке против којих је гласао његов претсједavajuћи, которски ректор и провидур — оснажио налог од 12 јуна, никако се не може сматрати једним опортуним гестом которских судија према свом претсједнику, намјеснику млетачке власти у Котору, већ та чињеница указује на то да је которски суд, исто као што је нешто раније у својој надлежности урадио сам ректор и провидур, потврдио као исправне тенор и образложење турске пресуде.

Турску пресуду су Његуши постигли изгледа непосредно пред њеним првим санкционисањем од 12 јуна. Наиме, нешто прије 9 јуна стигао је у Грбаљ санџак-бег који се помиње у записнику расправе од 1 јула. То сазнајемо из једне „sentenza volontaria“, тојест званичне изјаве која инклудира извршну обавезу, дате пред которском магистратуром 9 јуна 1619 године, којом се „четири грбаљска кнеза обавезују да ће до св. Илије исплатити Вују Радоњичину, реченом Лојану из Црне Горе, наста-

њеном у Котору, износ од 395 талира, који су утрошили за свилу коју су купили ради поклона санџаку Мемин-бегу, који се сада налази у Грбљу. . .³ под условом и погодбом да, уколико речени санџак не би примио гореречену свилу, речени Вујо има исту примити натраг за исти онај износ за који им је свилу продао“.⁴ Интересантно је напоменути да је овај исти Вујо Радоњићин и наредних година кредитирао грбаљске кнезове у исте сврхе приликом доласка санџак-бега у Грбаљ, обично јуна мјесеца. Можда је и тих наредних година санџак-бег, скупа са кадијом, доносио пресуде сличне овој о којој смо већ дуго говорили, али их ми нијесмо досад успјели пронаћи у актима Државног архива у Котору. У сваком случају такве пресуде би, као и ова, претстављале рјеткост, те према томе и нарочити интерес.

ТРАЈНЕ РЕМИНИСЦЕНЦИЈЕ КОТОРСКИХ ГРАЂАНА НА ПОБЈЕДУ ПИПЕРА НАД ТУРЦИМА 1691 ГОДИНЕ

Побједа Пипера над Сулејман-пашом скадарским средином јула 1691 г. је један од значајнијих догађаја у оквиру сарадње црногорских, брђанских и херцеговачких племена са Млечанима у току Морејског рата (1684—1699). Та побједа је, наиме, присилила Сулејман-пашу да тада одустане од већ дуже времена намјераваног похода на Цетиње са циљем да покори Црногорце и да са Цетиња протјера млетачку посаду на челу са гувернером Иваном (Заном) Болицом-Грбичићем, которским племићем кога помиње Његош у „Горском вијенцу“.

С обзиром на њен значај, ову побједу су млетачке власти сматрале врло важним догађајем, те је стога у млетачким документима она нарочито истакнута. У Државном архиву у Венецији и у Државном архиву у Котору и данас се чувају документи који о њој говоре. Документи из Млетачког архива објављени су у књизи »Il Montenegro da relazioni dei provveditori veneti (1687 — 1735)« Roma, 1896, стр. 69, 76 и 78); то су: 1) Изјава пиперских и бјелопавлићких главара дата у Котору 19 јула 1691 год. пред которским ванредним провидуром Николом Ерицо; 2) Извјештај которског ванредног провидура млетачком Сенату, такође од 19 јула; и 3) Извјештај генералног провидура за Далмацију и Албанију, Александра Молина, Сенату од 23 јула 1691 год. Ова три документа је користио Јован Томић у свом раду „Црна Гора за Морејског рата (1684—1699)“, у коме је исцрпно изнио њихову садржину.

³ Изостављено јер је безначајно.

⁴ ДАК — СН, књига 80, фасц. 417.

Ми овдје не мислимо да описујемо овај догађај, јер је то већ урадио Томић, већ доносимо два досад непозната документа који говоре о овој побједи, а које смо пронашли у Которском архиву. Први од њих је терминација ванредног провидура Ерица од 9 фебруара 1692 године,¹ која у нашем преводу гласи:

Ми Никола Ерицо Други, по преведрој Млетачкој Републици ванредни провидур Котора и Албаније са врховном управом над Будвом и Херцегновим

Такве су заслуге неких брђанских племена стечене у јуначким подухватима током прошлог (Кандиског) и овог (Морејског) рата, да су оне, уз потпуно одобравање, изазвале и државну дарежљивост.

Скорашњи тешки пораз војске албанског паше Сулејмана, који се био усмјерио према Цетињу у Црној Гори, у коме су се показали одважност и јунаштво Пипера, Куча и Бјелопавлића, навео је „државну дарежљивост“ да заслужено протегне своје највеликодушније дјеловање над неким најзаслужнијим главарима. Узевши у обзир најзаслужније, одабрани су седам ниженаведених главара, и дукалом од 1 прошлог децембра, који је нама упућен, државна власт им је дозначила по три реала мјесечно, и то доживотно.

На основу одредаба реченог дукала одлучујемо да се ниженаведеним главарима Пипера, Куча и Бјелопавлића морају мјесечно доживотно исплаћивати по три реала из државне благајне, почевши од 1 прошлог децембра, како је то и у поменутом дукалу одређено.

На овај начин је награђена њихова служба, те ће се они са све већом вјерношћу залагати ради увећавања државне славе.

Као што прописује државна одлука, гореречене исплате вршиће државна благајна у Котору.

Ову терминацију ће надлежни регистровати гдје треба.

У вјеру чега итд.

Слиједе имена седморице главара:

Војвода Раде Илић и поп Паве Павлићевић из Бјелопавлића;

Војвода Ђуриша Пренташ, Јанко Бујадинов и Звитко (!) Пилегин из Пипера:

Војвода Преле Попов и војвода Петар Иликов из Куча.²

Из објављених докумената као и из овог који смо сада донијели види се да је турски пораз у Пиперима дјело Пипера, те

¹ Ова терминација је датирана 9 фебруара 1691 године „по млетачком начину“, а то је уствари 6 фебруара 1692 године, јер према млетачком рачунању година је почињала 1 марта.

² Државни архив у Котору (ДАК), Управно-политички списи (УП), фасц. 12, ф. 273 т.

Куча, Бјелопавлића, 150 Никшића и 150 „Дрногораца“, који су Пиперима притекли у помоћ, али из свих ових докумената се ипак закључује да су за тај пораз најзаслужнији Пипери, који су први прихватили борбу и који су, свакако, били најбројнији.

Други докуменат из Которског архива у коме се помиње ова побједа је уствари свједочанство које је провидур Ерицо издао которским грађанима, као сталешкој организацији, која се у заслугама у односу на Млетачку Републику такмичила са првим сталешком — племством, у циљу признавања њихових заслуга. Из овог документа ћемо изоставити Ерицова свједочанства о заслугама которских грађана која немају везе са овим нашим предметом. Ево тог документа, или боље речено једног његовог дијела:

„Препис аутентичне исправе која се налази у рукама господе народних прокуратора, а коју су они приказали у циљу овјеравања овог преписа.

Ми Никола Ерицо Други, по преведрој Млетачкој Републици ванредни провидур Котора и Албаније са врховном управом над Будвом и Херцеговним

Са начелима вјерности, тачности и преданости према преведром Дужду заслужни грађански сталеш Котора пружио је за вријеме Наше ванредне управе доказе о свом настојању око што бољег вршења државне службе. Имали смо више прилика да се увјеримо у његову истинску приврженост као и у његову жељу да се ангажује у многим државним потребама.

Кад смо у почетку Наше управе усљед пријетњи албанског паше Сулејмана морали отићи (на Цетиње — Сл. М.) ради одбране Манастира, спремно се понудише тринаесторица ових грађана да у својству добровољаца слиједе „државно оружје“. Ми смо их одредили у нашу заштитницу у којој су остали под Нашом командом све док великом побједом Пипера над Турцима није била потпуно отстрањена опасност.

Дано у канцеларији Нашег секретаријата у Котору 9 фебруара 1694 године.

Никола Ерицо Други, ванредни провидур
Иван Крститељ Албергени, канцелист и потсекретар
Доминик Фабрис, префектски канцелист и потсекретар, вјерно преписах“³

Иако се у овом посљедњем документу само узгредно говори о пиперској побједи, оно што је о њој овдје речено врло је значајно јер претставља, више него званични извјештаји, интиман и реалистичан суд провидура Ерица о њој и доказује јачину утиска који је та побједа изазвала код њега, док последије једног

³ ДАК — УП, фасц. 203, ф. 23.

дужег периода, и то у моменту када напушта своју дужност, још увијек истиче њен велики значај.

Више него провидур Ерицо, сјећаће се ове побједи Пипера которски грађани, иако нијесу за њено извојевање ништа доприносијели. У својим честим истицањима пред млетачким властима својих заслуга стечених за Републику, у нади да на штету племства постигну неку бенефицију, которски грађани ће поред својих других заслуга истицати и ову своју „заслугу“ коју је провидур Ерицо везао за пиперску побједу. Ово Ерицово свједочанство о њиховим заслугама которски грађани су у оригиналу и у више преписа чували у архиву своје канцеларије и њиме се врло често користили не само у поменутој сврху, већ и у скоро непрекидним споровима које су пред млетачким властима водили против которског племства, доказујући и у тим приликама своју вриједност и своје заслуге, које им је племство омаловажавало. Препис којим смо се ми овдје послужили извршен је читав један вијек послје пиперске побједи из 1691 године, освјежавајући ко зна по који пут реминисценције которских грађана на значајну побједу Пипера над Сулејман-пашом скадарским.

ДОКУМЕНАТ О ЈЕДНОМ ПЛАЋЕНОМ ХАРАЧУ

Међу Управно-политичким списима Државног архива у Котору нашли смо докуменат који се односи на један плаћени харач Турцима. Овај докуменат у нашем преводу гласи:

Ми Никола Ерицо Други, по преведрој Млетачкој Републици ванредни провидур Котора и Албаније итд.

Од стране и уиме калуђера Рафаила, стрица цетињског владике, понизно смо обавијештени да је он исплатио уиме читавог „Цетињског збора“ Турчину Јусуфбеговићу, скадарском паши, на име трибута реченог Збора, обавезног у времену када су били турски поданици.

Пошто сада речени Цетињани не показују готовост да подмире своја дуговања према њему, што би било право, на његово тражење наређујемо Цетињском збору и сваком појединцу напосе да, под пријетњом казне од 50 дуката по сваком појединцу који се буде оглушао, мора чим види ову нашу одлуку исплатити реченом калуђеру Рафаилу свој одговарајући дио.

◆ Ово ће морати бити неповредиво извршено од сваког.

Они, пак, који сматрају да су неправедно оптерећени, нек се појаве пред Нама и биће им учињена правда.

Котор, 27 априла 1692 године.¹

¹ Државни архив у Котору — Управно-политички списи, фасц. 12, бр. 321.

Из овог документа се не може утврдити када, односно за коју годину је био плаћен одговарајући харач. Вјероватно је то било још прије почетка Морејског рата (1684 год.), а свакако прије 1688 године, када су Црногорци одлучили „да се сви скупа дигну против султанове власти и закуну се на верност Републици“, како каже Јован Томић² на основу извјештаја генералног провидура за Далмацију и Албанију, Јеролима Корнера, од 7 јула 1688 године.

Од тада, а нарочито од постављања своје посаде на Цетињу, на челу са которским племићем Иваном (Заном) Болицом-Грбичићем, млетачке власти у Котору сматрају Црногорце својим поданицима. А таквим су се унеколико у то вријеме сматрали и сами Црногорци. Одатле и објашњење што се калуђер Рафаил у цивилном спору са Збором обраћа „старијој власти“, млетачком претставнику у Котору, и што овај доноси своју надлежну одлуку, односно наређење, у циљу окончања овог грађанског спора.

Славко Мијушковић

ПОМЕН О ПРАДЈЕДУ ВЛАДИКЕ ДАНИЛА

У својој књизи Стара Црна Гора (стр. 425—33), Ердељановић је изнио генеалогiju Петровића — Његоша према породичном предању, које је забиљежио 1910—11 године. „Петровићи — Хераковићи веле — каже Ердељановић — да знају као свога најстаријега претка само калуђера Петра (закалуђе-рио се под старост), чији је син Шћепан, отац владике Данила. Да се је отац калуђера Петра звао Шћепан, а дед тога Шћепан опет Петар и да су Петровићи по томе Петру добили презиме, као што саопштава Медаковић“ По Ердељановићу, генеалогija Петровића, од Херака до владике Данила, иде овако: Херак — Шћепан — Лука — Шћепан — Петар — ? (непознати) — Шћепан — калуђер Петар — Шћепан — владика Данило; а по Душану Вуксану (Споменица владике Рада о прослави 1925): Петар — Стјепан — Радуле (у калуђерству Петар) — Шћепан — владика Данило.

У Судско-нотарским списима которским из 1596 године помиње се Стијепо Петра Калуђерова, из Његуша. Као што се види, овдје није ријеч о Шћепцу Калуђерову (сину калуђера Петра), оцу владике Данила, који се у которским изворима помиње 1677 (Историски записи за 1953, стр. 520), а у млетачким 1693 године (Ердељановић, 426), него је ријеч, нема сумње, о оцу калуђера Петра (Радула), о сину Петра Хераковића, по којему су Петровићи добили своје презиме. По времену његова живота то се поклапа са породичним предањем;

² Црна Гора за Морејског рата, Београд 1907, стр. 119.